

3. Petrus Kalmann
4. Mathias Egri
29. Georgius Cseh
56. Mathias Hehotes

Ha a Pentz-féle összeírás családneveit végignézzük, az országosan sok helyen megtalálható neveket kevésbé eltorzíthatóan látjuk. Több településen az egyes nevek előtti N. rövidítés a nobilis, azaz nemesség jelzője. Ez 1699-ben jó néhány család neve elől elmaradt. Az 1720-as években kezdődő, a Helytartótanács által kezdeményezett nemesi vizsgálatok után, az adófizetők számának növelése érdekében nem mindenkinek ismerték el a nemességét.

Némelyik egyszerű névnel is, de főleg a bonyolultabbaknál találunk nehezen kezelhető azonosítási nehézséget a valódi alak visszaállításához. Ilyenkor szükségünk lehet egy névkutatásban jártas nyelvész segítségére. Jelen esetben az 1715. és 1720. évekbeli országos összeírásnak a kutatott helységünket illető névsoraira is támaszkodhatunk az azonosításban. A Rákóczi-szabadságharc idején a rácok dúlásai újból menekülésre kényszerítették a föld népét. A túlélők nagyobb része a békésebb idők beköszöntével előbb-utóbb igyekezett visszaköltözni elhagyott lakóhelyére. Már 1699-ben is felfigyelhetünk e jelenségre, amikor Karcagra nyolc család érkezett, akiknek a neve nem került összeírásra.

Az elmondottakat figyelembe véve a kiadónak érdemes volna egy javított közreadáson gondolkodni.

Karacs Zsigmond

Közművelődés és honismeret a módosított kulturális törvény tükrében

A közművelődés (hasonlóan a közgyűjteményi intézményekhez) mindig is támogató, helyszínt, szakmai segítséget, humánerőforrást, intézményi háttérrel biztosító partnere volt a hazai honismereti mozgalomnak. Így volt ez már a rendszerváltás előtt is,¹ illetve azt követően, napjainkban is így van.

A közkulturális intézményrendszert szabályozó 1997. évi CXL. törvényt (továbbiakban törvény) 2017-ben több ponton módosította az országgyűlés. A módosított törvény új kereteket és feladatokat jelöl ki a közművelődés számára, melyet egy minisztériumi végrehajtási rendelet tovább pontosít. A jogszabályok számos ponton érintik a honismereti tevékenységet, érdemes tehát összegzést adni annak érdekében, hogy az ilyen tevékenységet folytató civil szervezetek, magánszemélyek is pontosan tisztában legyenek azzal: a művelődési intézmények milyen módon segíthetik munkájukat.

Már az eredeti törvény² is fontos feladatot szab az önkormányzatoknak a közművelődési tevékenységgel kapcsolatban (76. §) a helyi („a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárása, megismertetése”), valamint kevésbé konkrétan a nemzeti („a nemzeti, a nemzetiségi és más kisebbségi kultúra értékeinek megismertetése, a

1 Kanyar József (1983): Honismeret és közművelődés. Honismeret XI. 3. sz. 6–9.

2 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. Kihirdetve: 1997. XII. 15.

megértés, a befogadás elősegítése, az ünnepek kultúrájának gondozása”) honismereti törekvések támogatására. A közművelődés feladata tehát minden olyan törekvés segítése, amely nemcsak hagyományaink felkutatását, de azok élővé tételét is jelentik.

A törvény módosítása³ a közművelődési alapszolgáltatásokat újrafogalmazza, és hét alapfeladatot jelöl ki, melyek közül az egyik „a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása”. Az alapszolgáltatást az Emberi Erőforrások Minisztériuma a 20/2018. (VII.9.) számú rendelete⁴ (továbbiakban rendelet) értelmezi és bontja ki (8. §), mely szerint a szakmai feladat többek között a helytörténettel, valamint a település szellemi kulturális örökségével foglalkozó csoport, szakkör, klub működtetését jelenti, vagy akár művelődési közösségek (például bejegyzett honismereti egyesület) ezirányú munkájának támogatását. A fentiekben túl a hazai, vagy külföldi nemzetrészek kulturális értékeinek megismertetésére, illetve azok támogatására is lehetőséget ad. Amíg tehát a közgyűteményi intézmények (levéltár, könyvtár, múzeum) kutatási helyet, addig a közművelődés életteret kell hogy biztosítson a honismereti mozgalom számára is. Olyan infrastrukturális hátteret, amely a honismereti civil szervezetek és egyéb közösségek összefüveteleinek, működésének, vagy programjaihoz teret biztosít, információkhoz segíti, szakmai tanácsokkal látja el őket.

A törvény szerint a közművelődési tevékenységet az adott település nagyságától és a működés elsődleges céljától függően nyolcfajta intézménytípus láthatja el. A művelődési ház, a művelődési központ, a kulturális központ vagy a többfunkciós közművelődési intézmény a fent leírtak szerint általános segítséget nyújt a honismeret számára. Érdekesebbek a speciális területekre fókuszáló közművelődési intézmények. Témánk szempontjából talán a művelődés és az aktív rekreáció határterületén álló szabadidőközpontok kevésbé relevánsak. A gyermek, illetve ifjúsági házak viszont annál inkább. Ezen intézmények célcsoportját a fiatal korosztályok adják, tevékenységük során elsősorban a gyermekekre fókuszálnak. Nem véletlen, hogy a mozgalom kiemelten foglalkozik a hon- és népismeret közoktatásban való minél hangsúlyosabb megjelenésével,⁵ hiszen a téma iránti érzékenységet, érdeklődést gyermekkorban érdemes megalapozni. A közoktatáson kívüli művelődési tevékenységnek is fontos feladata ez. A még megmaradt kevés számú ifjúsági ház a generációs problémákra való koncentráció mellett a honismereti szakköri és klubéleti lehetőségekkel tud segíteni.

A törvény közművelődési intézményként határozza meg a népfőiskolákat is. A népfőiskolák hagyományosan a fiatal felnőttek továbbképzésével foglalkoznak, bár mára a teljes felnőtt korosztályra kiterjesztették a tevékenységüket.⁶ A XIX. század közepén megjelent iskolán kívüli oktatási forma elsősorban a kevésbé képzett agrárrétegek szakmai ismereteit kívánta bővíteni, ám kezdetektől általános műveltségi ismereteket is adott. Egyrészt egyházi, másrészt viszont népismereti vonatkozásban. A népfőiskolák tanrendjükben foglalkoztak a nemzeti történelem, irodalom, nyelv, földrajz, népdalkincs kérdéskörével. Bár mára a népfőiskolák is átalakultak, szerepük továbbra is fontos a honismeret számára, hiszen a profitorientált felnőttképzések mellett ez az az intézményi forma, amely nemcsak a

3 2017. évi LXVII. törvény A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról. Magyar Közlöny 2017. 85. sz.

4 Az emberi erőforrások minisztere 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelete a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi szintek követelményeiről. Magyar Közlöny 2018. 107. sz.

5 Faragó Anna Angelika (2017): A hon- és népismeret oktatás kérdései. Honismeret XLVII. 2. sz. Interneten: <https://honismeret.hu/honismeret-folyoirat/a-hon-es-nepismeret-oktatas-kerdesei> (Letöltve: 2019. április 23.)

6 Horváth Zoltán (2019): Népfőiskolák Magyarországon. Honismeret XLVII. 2. sz. 5–9.

munkaerőpiaci elvárások alapján alakítja ki képzési rendjét, de továbbra is figyelmet fordít a hely- és hontörténeti ismeretekre is.

A honismereti mozgalom számára az utolsó közművelődési intézménytípus, a népi kézműves alkotóház is fontos lehet, amely a törvény előírása szerint (78/E. §) a hazai magyar, nemzetiségi és határon túli magyar tárgyalkotó népművészeti tevékenység színtere. Feladata tehát a népi ismeretek élővé tétele, a tudományos igényű feltáró munka során keletkezett tudás gyakorlatban történő továbbadása, átörökítése. A honismereti munka nem szorítkozhat csupán a gyökereink megismerésére, akkor érünk el igazi eredményt, ha hétköznapijaink részévé is válik mindaz a tudás, amely egy nemzetben felgyülemlik. A közművelődési intézmények törvény által is elrendelt feladata ez, melyre a civil mozgalom is támaszkodhat. A honismeret közösségi és a közművelődés intézményesült formája együtt, egymás erősségeit kihasználva juthat hatékonyan előre céljai elérése érdekében.

Horváth Zoltán

„Őshonos albertfalvai vagyok...”

Beszélgetés Sümegh László történésszel,
albertfalvai lokálpatriótával

– Ön már két terjedelmes, közel 300 oldalas könyvet is írt Albertfalváról: 2013-ban „Albertfalvi történetek”, 2018-ban pedig „Albertfalvi emlékképek” címmel. Mi a kötődése a városrészhez, korábban önálló településhez?

– Őshonos albertfalvai vagyok, szinte minden rokonomnak, barátomnak volt egy kedves apáról fiúra szálló vagy áttételesen hallott, majdnem elfeledett története, mely megérdemelte a megörökítést az utókornak. Ezen történetek megírásában édesanyám segített, aki sokat mesélt nekem szülőföldről, hogy igazi lokálpatriótává váljak. Az ő intő szavai ezek voltak: „Ne feledd, legfontosabb a hited, a családotod, a szülőföldet, a hazád, ezekhez légy mindig hűséges.” Ő lelkesen olvasta az Egyházközségi Levélben megjelent írásaimat, sajnos ezek válogatásának megjelenését már nem élhette meg, ezért könyveimet az ő emlékének is ajánlom. Édesanyám a falu 194 éves történetének második felét személyesen átélte, megtapasztalta. A XX. század közepéig mindenkit ismert a faluból, és őt is ismerte mindenki. Sajnos kétévesen árva maradt, mert tüdőbajban meghalt a nagyapám. Nagyon szép nő volt a mama, és feleségül vette Albertfalva fodrázsmestere, ahogy akkoriban neveztek borbélyá. A borbély olyan férfifodrász volt, aki borotválts is. Édesanyám nevelőapja és nagyszülei a falu ősatyái, a község történetének formálói voltak.

– Mikor kezdődik Albertfalva története?

– A régészeti feltárások kiderítették, hogy az Albertfalva területén talált első emberi kolónia nyomainak római eredetűek, Claudius császár alatt, a Kr. u. negyedik évtizedben kezdetleges palánktábor védte Pannóniát a barbárok betörései elől. Kr. u. 260 körül végül a rómaiak feladták a tábor, és megkezdődött a birodalom hanyatlása. A középkorban is kialakult itt egy település, amelyet a törökdúlás megsemmisített. A terület a török kiverése után királyi uradalom lett, később vásárlással és királyi ajándékként Savoyai Jenő tulajdonát képezte, majd az 1736-os halála után, gyermek híján unokahúga örökölte, utána pedig a földbirtok